

<https://doi.org/10.36818/2071-4653-2020-6-11>

УДК 331.2

JEL J01, J31, M21

А. І. Костишина

аспірантка кафедри економіки та підприємництва

Центральноукраїнського технічного університету,

м. Кропивницький

e-mail: anna4229@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0716-4468>

СТАН І ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ОПЛАТИ ПРАЦІ В СИСТЕМІ ДИСТРИБУЦІЇ

Досліджуються стан і тенденції розвитку оплати праці в контексті забезпечення конкурентоспроможності торговельних підприємств. Систематизація літературних джерел приводить до висновку, що українські та зарубіжні вчені досліджували питання оплати праці, проте в сучасних умовах виникає потреба в критичному аналізі стану й тенденцій розвитку оплати праці на підприємствах торгівлі та системи дистрибуції зокрема. Дослідження цього питання здійснено в такій логічній послідовності: визначення результатів, формування основних завдань, напрямів дослідження стану оплати праці та її структури, визначення тенденцій у сфері оплати праці в торгівлі. Методичним інструментарієм проведеного дослідження стали система економічних законів, понять і категорій, фундаментальні положення сучасної економічної теорії та прикладної економіки, статистичні дані. Об'єкт дослідження – показники оплати праці, фонду та структури оплати праці, оскільки саме вони є підґрунтям для подальшого її удосконалення. Аналіз визначених показників узагальнює тенденції в оплаті праці в торгівлі, що є основою для подальших наукових досліджень.

Ключові слова: оплата праці, мотивація, фонд оплати праці, структура оплати праці, торгівля, система дистрибуції, оптовий товарооборот, роздрібний товарооборот.

Kostyshyna A. THE STATE AND TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF WAGES IN THE DISTRIBUTION SYSTEM

The article addresses the state and trends in the development of wages in trade and the distribution system in particular. The importance of the research is emphasized by the fact that the most significant transformations in the conditions of market development take place in the social and labor domains. The main purpose of the article is to study the state and trends of wages and trade in the context of ensuring the competitiveness of commercial enterprises. Systematization of literature sources and approaches to solving the problem of studying the state and trends of wages in trade leads to the conclusion that Ukrainian and foreign scientists have studied the issue of wages, but in modern conditions, there is a need for critical analysis of wages and trends in trade and system distribution in particular. The study of this issue was carried out in the following logical sequence: determining the results, the main tasks, areas of research on the state of wages and their structure, and determining trends in wages in trade. The following methodological tools were used in the study: the system of economic laws, concepts and categories, the fundamental provisions of modern economic theory and applied economics, and statistics. An abstract-logical complex approach and methods of statistical analysis form the general methodological basis of the research. The indicators of wages, payroll, and wages structure as the basis for further improvement are the object of the study. The article examines the indicators of wages, their structure, as well as indicators of wages in trade according to legal and organizational forms. The peculiarities of the dynamics of wholesale and retail trade and the number of trade workers are studied. Changes in the structure of the wage fund in 5 years (2015 and 2019) are outlined. The analysis of the identified indicators summarizes the trends in wages in trade, which is the basis for further research.

Keywords: wages, motivation, wage fund, wages structure, trade, distribution system, wholesale turnover, retail turnover.

Постановка проблеми. Актуальні питання економічної взаємодії та ефективного розвитку сучасних підприємств фокусуються на проблематиці конкурентоспроможності, одним з головних чинників якої є оплата праці. Це пов'язано з тим, що залучення талановитих, креативних, здатних творчо мислити працівників неможливо без формування гідної оплати праці, яка пов'язана з посиленням залежності від рівня ефективності праці, фаховістю, кваліфікацією, умовами праці та відповідальністю працівника за результати праці, що сприятиме зростанню трудової активності, підвищить мотивацію до ефективної праці. Підвищення ролі оплати праці в забезпеченні конкурентоспроможності торговельних підприємств,

зокрема в системі дистрибуції, зумовили актуальність дослідження.

Аналіз останніх досліджень Світовий досвід накопичив систему наукових знань з організації оплати праці та управління процесами реалізації товарів, зокрема в системах дистрибуції, у працях В. Апопія, Г. Армстронга, П. Балабана, Л. Балабанової, Г. Дж. Болта, О. Грішнєвої, Д. Джоббера, О. Дороніної, А. Колота, Т. Костишиної, Ф. Котлера, Д. Ланкастера, Л. Лігоненко, А. Мазаракі, М. Семікіної, І. Петрової, С. Цимбалюк та ін.

Метою статті є дослідження стану та тенденцій розвитку оплати праці в торгівлі в контексті

забезпечення конкурентоспроможності торговельних підприємств.

Основні результати дослідження. Термін «дистрибуція» отримав широке розповсюдження наприкінці 1950-х – початку 60-х рр. – у перехідний період від дефіциту товарів до профіциту, тобто перевищення обсягу пропозиції над обсягом попиту. В. В. Алопій визначає, що дистрибуція – це

просування товарів до кінцевого споживача із залученням дистрибуторів і дилерів на основі єдиної маркетингової та технологічної політики, виробленої постачальником [1, с. 332].

Ефективність діяльності підприємств в системі дистрибуції визначається позитивною динамікою як оптового, так і роздрібного товарообороту (табл. 1).

Таблиця 1

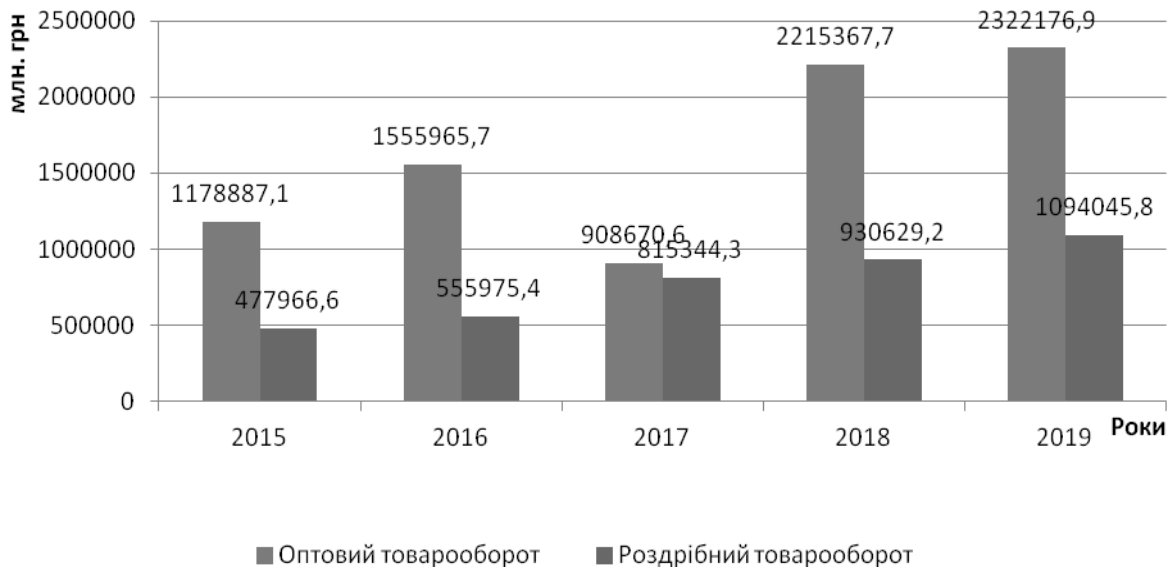
Динаміка оптового та роздрібного товарообороту в Україні за 2015-2019 рр., млн грн

Показники	Роки					Динаміка у 2019 р., %	
	2015	2016	2017	2018	2019	Порівняно з 2015 р.	Порівняно з 2018 р.
Оптовий товарооборот	1178887,1	1555965,7	908670,6	2215367,7	2322176,9	196,9	104,8
Роздрібний товарооборот	477966,6	555975,4	815344,3	930629,2	1094045,8	228,9	117,6

Джерело: [4].

У 2019 р. оптовий товарооборот зріс на 96,9% порівняно з 2015 р. та на 4,8% порівняно з 2018 р. Відповідно, роздрібний товарооборот має більш високі темпи зростання: у 2,3 раза проти 2015 р. та на

17,6% проти 2018 р. На рис. 1 наочно відображена динаміка розвитку оптового та роздрібного товарооборотів упродовж 2015-2019 рр.

Рис. 1. Показники оптового та роздрібного товарообороту в Україні за 2015-2019 рр.

Джерело: побудовано автором за даними [4].

На динаміку розвитку товарообороту торговельних підприємств впливає безліч чинників, серед яких одним із найсуттєвіших є чисельність і рівень кваліфікації працівників. Упродовж 2015-2019 рр. чисельність працівників оптової та

роздрібної торгівлі; ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів поступово зростала і у 2019 р. становила 3801,3 тис. осіб (табл. 2).

Таблиця 2

Показники чисельності зайнятих у торгівлі в Україні за 2015-2019 рр., тис. осіб

Показники	Роки					Динаміка у 2019 р., %	
	2015	2016	2017	2018	2019	порівняно з 2015 р.	порівняно з 2018 р.
Усього зайнятих	16443,2	16277	16156	16361	16578	100,8	101,3
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	3510,7	3516,2	3525,8	3654,7	3801,3	108,3	104,0

Джерело: [5-9].

Зростання загальної чисельності працівників у 2019 р. на 0,8% проти 2015 р. та на 1,3% проти 2018 р., зокрема в оптовій і роздрібній торгівлі на 8,3% проти 2015 р. та на 4,0% проти 2018 р., свідчить,

що торговельна галузь користується попитом як на ринку товарів і послуг, так і на ринку праці (рис. 2).

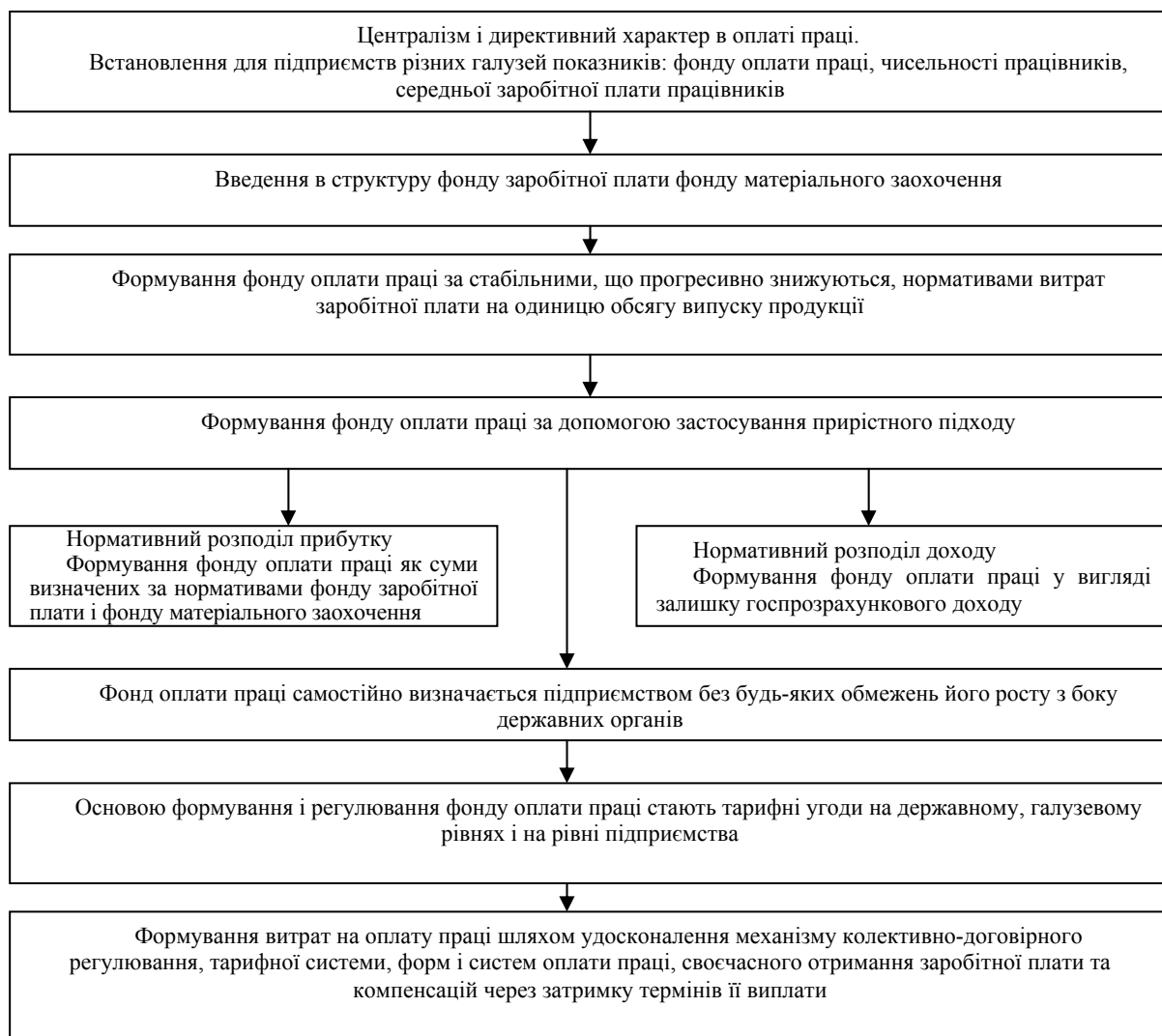
На попит на ринку праці впливає стан, розвиток та управління оплатою праці на торговельних підприємствах.

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ПЕРІОДУ УКРАЇНИ

Рис. 2. Показники чисельності працівників в Україні за 2015-2019 рр.

Джерело: побудовано автором.

Рис. 3. Структурно-логічна схема еволюції управління оплатою праці

Джерело: [2, с. 62].

Узагальнюючи дослідження генезису управлінських парадигм, можна зазначити, що управління оплатою праці є стрижнем загального процесу управління на макро- та мікрорівні. Це пов'язано з тим, що управління оплатою праці формує стратегічну модель поведінки працівника, яка включає в себе механізми досягнення кількісних та якісних результатів праці, соціальної поведінки в колективі, ставлення до праці та її результатів.

Теоретики й практики управлінської думки, концентруючи увагу то на економічній, то на організаційній складовій управління оплатою праці, так і не досягли оптимальної синергії між інтересами працівника й роботодавця. Проблеми активізації людського чинника в досягненні цілей підприємств, порушені ще Ф. Тейлором, та ефективного впровадження партисипативного стилю управління, спрямованого на творчий елемент праці, витіснення пасивної покірності, перетворення творчості на сутнісну характеристику процесу праці, вирішуються вченими й практиками до сьогодні.

Для цього потрібно розвивати спонукальні чинники, які засновані на психологічному підході, згідно з яким бажання реалізувати свої знання і майстерність, гордість за свою працю самі по собі є дієвими стимулами. Але їх необхідно зміцнювати заходами м'якого характеру – створювати у співробітників почуття переможців; напів'якого – розвивати груповий принцип організації праці, розрахований на бажання кожного бути не гіршим за інших, і жорсткими заходами – системою щорічних атестацій, які впливають на розмір заробітної плати та службове просування [3, с. 57].

Побудова соціально орієнтованої економіки в Україні та підвищення її конкурентоспроможності вимагають від підприємств різних галузей і форм власності ефективного мотиваційного механізму, стрижнем якого є оплата праці. Оплата праці завжди була та є однією з головних проблем розвитку економіки та управління, зокрема в торгівлі.

Показники середньомісячної заробітної плати за видами економічної діяльності упродовж 2015-2019 рр. наведені у табл. 3.

Таблиця 3

Показники середньомісячної заробітної плати за видами економічної діяльності за 2015-2019 рр., грн

Показники	Роки					Динаміка у 2019 р., %	
	2015	2016	2017	2018	2019	порівняно з 2015 р.	порівняно 2018 р.
У середньому по економіці	4195	5183	7104	8865	10497	250,2	118,4
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	4692	5808	7631	9404	10795	230,1	114,8
Співвідношення середньомісячної заробітної плати в галузі та у середньому по економіці, %	111,8	112,1	107,4	106,1	102,8	x	x

Джерело: [5-9].

Як свідчать результати дослідження табл. 3, середньомісячна заробітна плата в Україні упродовж 2015-2019 рр. зростала і у 2019 р. становила 10 497 грн, що у 2,5 раза вище за показник 2015 р. та на 18,4% вище за показник 2018 р. Такий розвиток оплати праці вплинув і на тенденції збільшення

середньомісячної заробітної плати в торгівлі: у 2019 р. вона становила 10 795 грн.

Аналіз співвідношення середньомісячної заробітної плати в торгівлі порівняно із середнім рівнем по економіці вказує на її випередження упродовж усього досліджуваного періоду (рис. 4).

Рис. 4. Показники співвідношення середньомісячної заробітної плати в торгівлі та середньої по економіці за 2015-2019 рр.

Джерело: побудовано автором.

Показники середньомісячної заробітної плати в торгівлі за організаційно-правовими формами господарювання у 2019 рр., грн

Показники	Нараховано в середньому штатному працівникові	За формами господарювання				
		державні підприємства	комунальні підприємства	акціонерні товариства	товариства з обмеженою відповідальністю	філії (інші відокремлені підрозділи)
У середньому по економіці	10497	13120	8419	15724	10358	12125
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	10795	28126	7086	15322	10853	11854
Співвідношення середньомісячної заробітної плати в галузі та у середньому по економіці, %	102,8	214,4	84,2	97,4	104,8	97,8

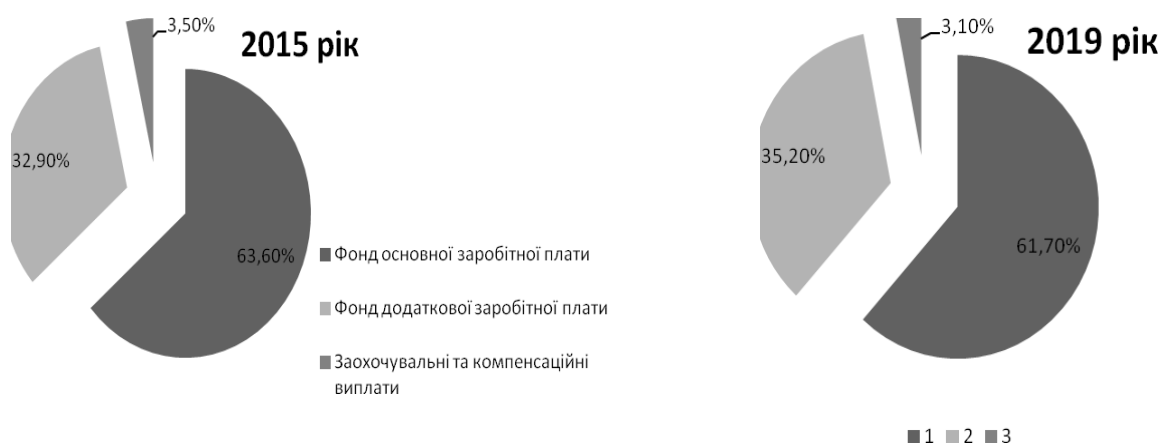
Джерело: [8-10].

Уважаємо за потрібне деталізувати дослідження заробітної плати в торгівлі шляхом її аналізу за організаційно-правовими формами господарювання (табл. 4).

Дослідження показує, що співвідношення середньомісячної заробітної плати в галузі до середньої по економіці залежно від форм господарювання різне. Випереджувальний рівень спостерігається в державних підприємствах (майже вдвічі) та товариствах з обмеженою відповідальністю (на 4,8%). У кому-

нальних підприємствах, акціонерних товариствах і філіях середньомісячна заробітна плата в торгівлі нижча за середню по економіці на 15,8%, 2,6% та 2,2% відповідно.

Структура фонду оплати праці характеризує професійний рівень працівників, зайнятих у торгівлі. Зміни в структурі фонду оплати праці за 2015 та 2019 рр. наведені на рис. 5.

Рис. 5. Структура фонду оплати праці в торгівлі у 2015 та 2019 рр.

Джерело: побудовано автором.

Висновки. Дослідження стану та тенденцій розвитку оптового та роздрібного товарообороту в Україні свідчить, що є позитивна динаміка, на яку впливає безліч чинників. Серед розглянутих нами – чисельність, рівень кваліфікації та оплата праці працівників торгівлі. Зростання загальної чисельності працівників свідчить, що торговельна галузь користується попитом як на ринку товарів і послуг, так і на ринку праці.

Виявлено, що найбільший вплив справляє оплата праці, співвідношення якої до середньої по економіці за досліджуваний період має випереджувальний характер, що свідчить про наявність ефективного мотиваційного механізму, ефективною кадрової політики та високого професійно-кваліфікаційного

рівня як керівників, так і працівників підприємств галузі.

Аналіз середньомісячної заробітної плати за організаційно-правовими формами господарювання показав, що співвідношення її середньомісячного розміру до середнього по економіці різне: випереджувальний рівень спостерігається в державних підприємствах і товариствах з обмеженою відповідальністю; у комунальних підприємствах, акціонерних товариствах і філіях середньомісячна заробітна плата в торгівлі нижча за середню по економіці.

Отже, стан оплати праці в торгівлі характеризується позитивною динамікою як товарообороту, так і чисельності працівників та оптимальною структурою заробітної плати, що

створює умови для її ефективної діяльності, зокрема системи дистрибуції.

Список використаних джерел

1. Апопій В. В., Бабенко С. Г., Гончарук Я. А. та ін. *Комерційна діяльність*: підручник. Вид. 2-ге, переробл., допов. К.: Знання, 2008. 632 с.
2. Костишина Т. А. Конкурентоспроможна система оплати праці: проблеми теорії та практики: монографія. Полтава: РВВ ПУСКУ, 2008. 389 с.
3. Задорожний Г. В., Карпенко В. В., Тютюнникова С. В. *Труд: проблемы управления и оплаты в транзитивной экономике*. Х.: ХИБМ, 1998. 178 с.
4. Оптовий та роздрібний товарооборот підприємств оптової та роздрібною торгівлі. *Державна служба статистики України*: сайт. 2019. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2019/sr/roz/roz_u/roz0819_u.htm
5. *Праця України у 2015 році*: стат. зб. К.: Консультант, 2016. 311 с.
6. *Праця України у 2016 році*: стат. зб. К.: Август трейд, 2017. 233 с.
7. *Праця України у 2017 році*: стат. зб. К.: Август трейд, 2018. 281 с.
8. *Праця України у 2018 році*: стат. зб. К.: Бук-Друк, 2019. 242 с.
9. *Праця України у 2019 році*: стат. зб. К.: Август трейд, 2020. 267 с.
10. Костишина Т. А. Конкурентоспроможна система управління оплатою праці: сутність, критеріальні ознаки. *Вісник соціально-економічних досліджень*: зб. наук. пр. 2008. № 32. С. 214-220.

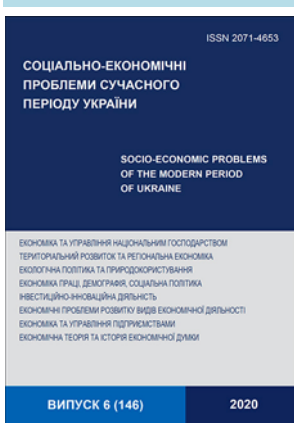
References

1. Apoyiy, V. V., Babenko, S. H., & Honcharuk, Ya. A., et al. (2008). *Komertsyina diyal'nist' [Commercial activity]*: Textbook. 2nd ed., reworked, supplemented. Kyiv: Knowledge. [in Ukrainian].
2. Kostyshyna, T. A. (2008). Konkurentospromozhna systema oplaty pratsi: problemy teorii ta praktyku [Competitive wage system: problems of theory and practice]. Poltava: EPD of PUCC. [in Ukrainian].

3. Zadorozhnyy, G. V., Karpenko, V. V., & Tyutyunnikova, S. V. (1998). *Trud: problemy upravleniya i oplaty v tranzitivnoy ekonomike [Labor: problems of management and payment in a transitional economy]*. Kharkov: KhIBM. [in Russian].
4. Optovyy ta rozdribnyy tovarooborot pidpryyemstv optovoyi ta rozdribnoyi torhivli [Wholesale and retail turnover of wholesale and retail trade enterprises] (2019). *State Statistics Service of Ukraine: Website*. Retrieved from http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2019/sr/roz/roz_u/roz0819_u.htm [in Ukrainian]
5. *Pratsya Ukrainy u 2015 rotsi [Labor of Ukraine in 2015]*: Statistical publication (2016). Kyiv: Consultant. [in Ukrainian]
6. *Pratsya Ukrainy u 2016 rotsi [Labor of Ukraine in 2016]*: Statistical publication (2017). Kyiv: August trade. [in Ukrainian].
7. *Pratsya Ukrainy u 2017 rotsi [Labor of Ukraine in 2017]*: Statistical publication (2018). Kyiv: August trade. [in Ukrainian]
8. *Pratsya Ukrainy u 2018 rotsi [Labor of Ukraine in 2018]* Statistical publication (2019). Kyiv: Book-Print. 242 s.
9. *Pratsya Ukrainy u 2019 rotsi [Labor of Ukraine in 2019]*: Statistical publication (2020). Kyiv: August trade. [in Ukrainian].
10. Kostyshyna, T. A. (2008). Konkurentospromozhna systema upravlinnya oplatoyu pratsi: sutnist', kryterial'ni oznaky [Competitive payroll management system: essence, criteria]. In *Visnyk sotsial'no-ekonomichnykh doslidzhen' [Bulletin of socio-economic research]*: Vol. 32 (pp. 214-220). [in Ukrainian].

Надійшло 11.10.2020 р.

Proceedings of the "SOCIO-ECONOMIC PROBLEMS OF THE MODERN PERIOD OF UKRAINE"

Proceedings of the "Socio-economic problems of the modern period of Ukraine" is a specialized scientific-practical edition based National Academy of Sciences of Ukraine and the Institute for regional studies of NAS of Ukraine.

The book highlights the results of studies of institutional and socio-economic problems of development of Ukraine at the macro, meso and micro levels, encouraging to published authors who carry out research work in various sectors of the economy.

The journal is included in the list of scientific professional publications of Ukraine of category "B" in the field of economic sciences, the Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine from 02.07.2020 No 886.

The journal is included in the international scientometric database Index Copernicus, Poland - with 2014.

Site collection: www.zbirnyk.ird.gov.ua